

Veenkoloniaal in letteren speelde met ernst

Geert Teis Pzn: goochelaar met dubbele bodem van vers

litera
tuur
kri
tisch

Het zal waarschijnlijk altijd wel een open vraag blijven waarom de man, die de Groninger literatuur „gemaakt” heeft — Geert Teis — ooit is gaan schrijven in zijn Gronings dialect en vooral, waarom hij zo geschreven heeft, dat hij een omstreden figuur werd, als schrijver uiter-aard. Hijzelf heeft op die vraag nooit een antwoord willen geven, ook niet in intieme gesprekken met hen, die zich door „een vriendschap voor het leven” — zoals Streurman dat ergens van zichzelf getuigt — verbonden voelden. Hij was er de man niet naar, zo lijkt het althans, zich over zulke zeer persoonlijke zaken uit te laten. Teveel Groninger misschien toch voor verstrekkende intimiteit? De vraag is vaker gesteld, en dan bevestigend beantwoord, in verband met zijn dichterschap. Dat dichterschap wordt nl., merkwaardig genoeg, nooit betwijfeld, ook niet door hen, die het gros van zijn gedichten en ander literair werk in het Gronings beslist en soms in krachtige termen van de hand wezen.

Elema sprak van „de mateloos overschatte Geert Teis” en van diens „humoristische rijmelarijen in het Gronings”, maar zijn oordeel over Geert Teis luidt toch maar: „een dichter, die vele kwaliteiten bezat om een belangrijk dichter te worden, maar die geen „dichter” wilde zijn”. En in de tweede jaargang van Groningen, Cul-

en grollen in het Gronings probeerde eerst de lachers te winnen om vervolgens te kunnen rekenen op hun aanhankelijkheid en hun waardering voor ander, ernstig werk in Groninger dialect. Geert Teis wilde, zo zegt men dan, de Groningers laten zien, dat hun eigen taal evengoed te gebruiken was voor literaire uitdrukking als welke andere taal ook. Hij trachtte als het ware een publiek te vormen voor een zich ontwikkelende Groninger literatuur, maar moest nu eenmaal concessies doen om zijn doel te bereiken.

Het lijkt een betrouwbaar argument ter vergoelijking van gebruik en misbruik van literair talent ten behoeve van niet al te hoogstaand volksvermaak. Het is echter altijd nog — en vooral niet alleen in Groningen — een gangbaar argument ter verdoezeling van veel literair onvermogen, dat men evenwel Geert Teis niet aan kan wrijven. Daarom is het maar de vraag of het in deze richting gezochte excuus voor de populariteit van Geert Teis wel werkelijk opgaat, meer nog is het de vraag of hij zo'n verontschuldiging inderdaad nodig had.

SPEL EN ERNST

In een min of meer beroemd geworden-interview met het Algemeen Handelsblad van 10 november 1928 beklagt Geert Teis er zich over, dat hij misverstaan is: zijn luimige werk, ook dat, waaraan hij zelf niet meer dan voorbijgaande waarde hechtte, werd bekend en het maakte hem in de ogen van zijn vele lezers en luisteraars tot de licht gestemde dichter, die hij niet had willen zijn. Het andere, het ernstige, dat hem tot waarlijk dichter maakte, werd er bij vergeten, vond hij.

Er klinkt door zijn woorden teleurstelling. Hij heeft zich laten gaan in een richting, die niet de zijne had moeten worden. De weg van het gemakkelijke succes heeft hij misschien nooit zo bewust gezocht, hij is, die weg toch gegaan en in eigen ogen, toen hij op zijn literaire leven terug-

blikte, veel te ver. De populariteit zat zijn ware dichterschap tenslotte danig dwars, zo meende hij. Misschien had hij gelijk. In ieder geval werd een vrij uitzicht op dat dichterschap er wel ernstig door belemmerd, wat een weinig rechtvaardig en daarom ook onjuist oordeel over het werk van Geert Teis tot gevolg had.

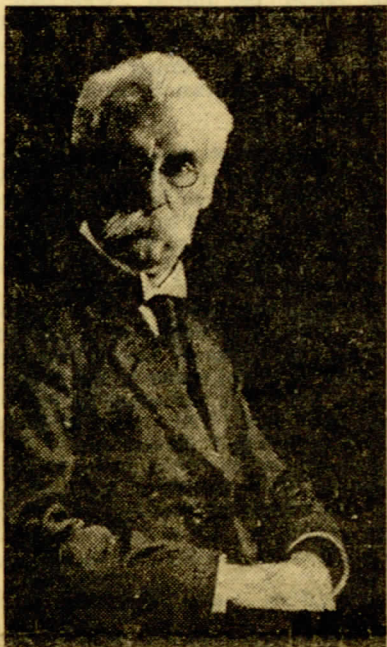
Wie het eenvoudig af wil doen als rijmelarij vergist zich waarschijnlijk evenzeer als wie meent een excuus te moeten zoeken voor die z.g. rijmelarij en dat dan denkt gevonden te hebben in de bewuste poging van Geert Teis de Groninger en het Gronings naar literaire volwassenheid te leiden. Er zal in Geert Teis wel zo iets als een verlangen naar die volwassenheid geleefd hebben. Hij zal er zich ook wel eens echt van bewust geweest zijn, maar het lijkt mij heel wat waarschijnlijker, dat

hij alleen maar geschreven heeft, zoals hij was en schrijven moest, lang niet altijd even goed, ook niet altijd uit die stemming en drift, die hem in zijn goede ogenblikken als een begaafde dichter deden kennen.

Hij was er blijkbaar de man niet naar, zeker niet in zijn jongere jaren. Zijn eigen innerlijk bloot te geven en hij bezat daarbij dat gelukkige vermogen ernst in spel om te zetten, spel met het leven door te spelen in de taal. Daardoor moet hij wel de indruk gevestigd hebben, dat hij in ernst niet Geert Teis was. In ernst en spel echter, moet hij heel wat keren misverstaan zijn. Daar had hij het door karakter en aanleg dan ook zelf naar gemaakt. Het moeten al goede lezers zijn, die de dichter volgen tot het einde en daar zijn trucages doorzien. Want natuurlijk goochelt hij, met woord en klank en ritme en rijm, die er allemaal voor dienen de dubbele bodem van zijn vers te verbergen.

NEI TIED ... NEIE ZWIET!

Bram
uut Veendam,
wicht
uut Mestricht.
Bal...
carneval!
verkaoterd, verdoofd...
verlaifd en verloofd!
Wet knupt touw:
„aiwege trouw!
man en vrouw!”
Op kört termien...
week of tien...
Ales O.K.?
jazes nee!
Körtkop's kwaad
nao avvekaot!
Even schaaiden!
vrij weer baaiden!
Bram
nao Veendam,
wicht
nao Mestricht!
Wachten maor weer
tot aander keer!

tureel Maandblad, waarin hij „Geert Teis, eens van een andere kant” bekeek, kwam Elema zelfs dichterlijke kwaliteiten op het spoor, waarom menig erkend dichter Geert Teis kan benijden, zoals een sterke taalbeheersing en het vermogen om door spel met woord en klank banale verhaaltjes te bevrijden van ondichterlijke banaliteit.

GRONINGER BEWEGING

Maar voor hen, die zich ronduit bewonderaars van Geert Teis betoonden, werd het blijkbaar langzamerhand een behoefte om een soort van verontschuldiging bij de hand te hebben voor een deel van zijn poëzie. Die vonden zij gemakkelijk in het werk, dat hij verzet heeft voor de verheffing van het Gronings tot literair gebruik. Hij deed dat allereerst door middel van wat hij zelf schreef, vervolgens door het houden van tal van voordrachten, waar hij uit eigen werk in het Gronings las en tenslotte als hoofdredacteur van het Maandblad Groningen.

Al die activiteiten hadden tot gevolg, dat er wel van een „Groninger Beweging” gesproken wordt. Of dat terecht gebeurt, dat laat ik op dit ogenblik graag in het midden. De bewonderaars van Geert Teis vinden daar in elk geval dit excuus voor zijn gijnige en gemakkelijk verworven populariteit in, dat hij met zijn grappen

Doordat het element van spel en speelsheid in de poëzie van Geert Teis, waarop Elema in het hierboven genoemde stuk de volle aandacht richtte, maar nauwelijks onderkend werd, kon de legende van de andere Geert Teis ontstaan, alsof in hem ernst en luim principieel gescheiden waren. Die scheiding is er echter juist bij hem zo vaak niet, omdat hij het spel in zijn poëzie graag speelt om zijn ernst te verbloemen, ook voor zichzelf. Dat kan een levenshouding zijn, die het leven met heel zijn uitzichtloze problematiek maar neemt als spel. Zo stelde Geert Teis het in zijn poëzie vaak voor. Hij verborg er zijn ware aard achter. De andere Geert Teis, de ernstige, is geen andere. Hij is alleen maar de zelfde dichter, die zich onverbloemd uitspreekt. Het was waarschijnlijk niet de gemakkelijk verworven populariteit, die zijn dichterschap tenslotte in de weg stond, het was altijd zijn eigen aard, die hem belette zich vrijelijk over zichzelf uit te spreken, omdat hij eigen gevoelheden wantrouwde. Een kwalijke zaak voor een in aanleg lyrisch dichter. Maar in de uitvlucht van het spel kon hij zich laten gaan en als dichter doen gelden. Of hij moest zijn schroom en wantrouwen afleggen, waartoe zijn dichterschap hem vaak genoeg verleide.